

PREJAVY RADIKALIZMU A EXTRÉMIZMU V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Jaroslav Ušiak – Pavel Nečas*

Resume

The paper is dealing with manifestations of radicalism and extremism in the Slovak Republic. The ethnic, national and other minorities and the clashes of their identities represent the main threat in the horizontal competition of societal security sector in Slovak Republic. These manifestations of extremism are obvious not only in Slovak society but also within the broader European area. Slovakia has no historical tradition or precedent in the existence of extremism, it is interesting to see how and why groups formed on our territory, and therefore the paper is covering this issue. In conclusion those main legislative standards and commitments to promote human rights and freedoms are listed and described who seek to eliminate discrimination and extremism. In particular, for the most important documents related to the fight against extremism we consider Concept of the fight against extremism for 2006-2010 and Criminal Law, which are likewise addressed in the paper.

Key words: Radicalism, Extremism, Slovak Republic, Legislative of the Slovak Republic, Criminal law, Concept of the Fight against Extremism

Radikalizmus a extrémizmus

Pokiaľ chceme hovoriť o radikalizme, resp. extrémizme, musíme si ujasniť základné pojmy, ktoré stoja v odbornej terminológii veľmi blízko seba a často bývajú zamieňané, najmä v bežnej komunikácii. Pre potreby práce preto najskôr vyjasníme etymologické základy slov extrémne a radikálne. Výraz extrémne označuje predovšetkým niečo, čo je hraničné, krajné, niečo, čo je na okraji záujmu od stredu spoločenského alebo politického myslenia. Za extrémne môžeme považovať také správanie, ktoré sa snaží o porušenie alebo odstránenie spoločenského poriadku, resp. vnútroštátneho politického systému bez skúmania genézy a príčin. Výraz radikálne označuje konanie,

* Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Katedre bezpečnostných štúdií Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, jaroslav.usiak@umb.sk.

Doc. Ing. Pavel Nečas, PhD. pôsobí ako prorektor pre vedu na Akadémii ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, pavel.necas@aos.sk.

ktoré smeruje k odhaleniu problému. Radikálne môžu byť i rozsiahle liberálne reformy, ktoré Slovenská republika prostredníctvom politických predstaviteľov uskutočnila počas obdobia vlád v rokoch 1998 - 2006. V politologickej teórii tieto dva pojmy predstavujú rozdielne významy a nemali by byť zamieňané, aj keď sa to v mnohých prípadoch stáva (Charvát, 2007). Krajiny Európy sa počas 90. rokov 20. storočia dostali do konfrontácie s politickými, sociálnymi a hospodárskymi zmenami. Počas tohto obdobia nastali výrazné zmeny v oblasti spoločenských a kultúrnych identít, ktoré nanovo formovali vzťahy medzi štátmi – národmi – regiónmi (Lidák, 2007).

Za extrémistické teda budeme považovať také konanie, ktorého „*vyhranené ideologické postoje vybočujú z právneho rámca spoločnosti, pričom sa vyznačujú prvkami intolerancie a útočia proti základným demokratickým princípom.*“ (Správa o stave extrémizmu..., 2008, s. 1) **D. Milo** uvádza obsiahlu definíciu pojmu extrémizmus, ktorý „*charakterizuje proti-systémový postoj, je postojom krajne vyhrotenej, demokratickému systému nepriateľskej ideológie, postojov a názorov, ktoré sa objavujú v pozadí deštruktívnych aktivít. Pritom za deštruktívne, nežiaduce a nebezpečné je nutné považovať také aktivity, ktoré pôsobia či už priamo, alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne na existujúci demokratický systém a snažia sa ho nahradiť systémom typu totalitného režimu, diktatúry, anarchie a pod. Cieľom a dôsledkom takýchto aktivít je zničiť demokratický systém.*“ (Milo, 2004, s. 13) Extrémizmus je priamo prepojený so stavom a usporiadaním spoločnosti. Za extrémistu môžeme považovať človeka, ktorého postoje nie sú v spoločnosti akceptované. Keď v spoločnosti začnú narastať určité rozpory, môžu sa extrémne skupiny dať do pohybu. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že extrémizmus je výrazné a krajné odklonenie od v spoločnosti všeobecne uznávaných pravidiel a noriem, pričom intolerancia je jedným z jeho základných ideologických znakov.

V tomto kontexte môžeme rozdeliť niekoľko druhov extrémizmu, s ktorými sa v praxi môžeme stretnúť, a to politický, náboženský a rasový extrémizmus.

Politický – jeho motívom je predovšetkým nepriateľstvo voči určitým skupinám ľudí v spoločnosti, môžeme rozlišovať ľavicový, ktorý je motivovaný nepriateľstvom voči sociálnym a triednym rozdielom a vyznačuje sa odmietaním autority a hlásaním neobmedzenej slobody jednotlivca

a pravicový, ktorý je charakteristický nepriateľstvom voči národnostným a etnickým skupinám.

Náboženský – jeho prejavy sa sústreďujú na autoritu vodcu určitej náboženskej ideológie, sekty, organizácie, ktorý svojim autoritárskym vedením podsúva členom radikálne poznatky a formy riešenia problémov, ktoré pramenia z patologických prejavov vnímania reality.

Rasový extrémizmus – jeho motívom je rasová, národnostná alebo etnická neznášanlivosť, pričom na takéto protispoločenské konanie neexistuje iná súbežná pohnútko – zaraďujeme sem napr. genocídu, rasovú neznášanlivosť.

Podľa objektov napadnutia môžeme extrémizmus rozdeliť na:

- „útočiaci na ústavnosť a zriadenie;
- hrubo narúšajúci občianske spolužitie;
- útočiaci na život a zdravie občanov;
- rasistický (rasovo motivovaný).“ (Milo, 2004, s. 15)

Pri hlbšej analýze problematiky politického radikalizmu, resp. až politického extrémizmu u politických elít a presadzovania ich postojov a názorov v spoločnosti vychádzame z už vyššie spomenutej definície radikálneho správania sa. Politickí radikáli predstavujú „legálnu opozíciu voči danej vláde“, usilujú sa o zmeny v rôznych oblastiach demokratickej spoločnosti, ktoré chcú dosahovať predovšetkým politickými reformami bez toho, aby narušovali štruktúru a daný politický systém. (Danics, 2007, s. 55) Pojem radikálny nemôžeme vnímať len v jeho pejoratívnom zmysle, pretože každú stranu (i vládu), ktorá chce použiť nekompromisné (radikálne) riešenie určitých problémov, ktoré v spoločnosti sú (spoplatnenie zdravotníckej starostlivosti, zavedenie plateného školstva, zásadná daňová reforma a i.), môžeme považovať za radikálnu. Všeobecne je v politológii pojem radikalizmus používaný v rôznych súvislostiach, ktoré sa týkajú určitých okolností, pričom v mnohých prípadoch je práve pojem radikálny akýmsi medzníkom medzi demokratickým a extrémistickým. (Danics, 2007) Za charakteristickú črtu extrémizmu môžeme považovať neexistenciu hmotných pohnútok, ktoré sú v prípade ostatných trestných činov hlavným motívom, teda pri extrémistickom konaní absentuje uspokojovanie hmotných pudových potrieb a dosahovanie zisku alebo moci, čo prisudzuje extrémistickému konaniu špecifickú podobu jeho rozvoja v spoločnosti. Pri vývoji extrémizmu môžeme pracovať s tromi vývojovými štádiami:

- V prvom štádiu je činnosť charakterizovaná pudovosťou, iracionalitou a úplnou absenciou strategického plánovania vlastných akcií. V tomto štádiu činnosť vychádza z pocitu ohrozenia, aktivity sú motivované predovšetkým sociálne, rasovo, etnicky alebo národnostne a sú zacielené na osoby, ktoré agresor vníma ako reprezentantov skupiny, ktorú negatívne hodnotí. Toto štádium platí predovšetkým pri tých formách extrémizmu, ktoré si zvolili ako spôsob riešenia problémov použitie násilia.
- Druhé štádium vývoja extrémizmu je charakterizované najmä cieľavedomými snahami o parciálnu, alebo komplexnú zmenu spoločenského a vnútropolitického systému. Je sprevádzané predovšetkým združovaním, plánovaním akcií a taktiež aj propagáciou týchto snáh a akcií. Aktivity sú charakteristické vysokým stupňom demagógie, dochádza k porušovaniu zákonov. Najnebezpečnejším prvkom druhého štádia je pohrdanie humanitnými princípmi a preferovanie radikálnych spôsobov riešenia a metód.
- Tretie, posledné štádium vývoja extrémizmu spočíva vo vzniku politickej strany, ktorá sa už na základe jasne sformulovanej ideológie a najmä prostredníctvom politického programu chce pokúsiť získať a uchopiť moc, pričom týmto spôsobom môže dosiahnuť aj zmenu vnútroštátneho systému. Samotné extrémistické programy sú charakteristické tým, že ponúkajú jednoduché, rýchle a hlavne rúzne riešenia zložitých spoločenských problémov. Tieto spôsoby riešenia vyvolávajú medzi ostatnými vrstvami spoločnosti, ktoré v mnohých prípadoch môžeme považovať za málo kompetentné a slabo zorientované, kladnú odozvu. (Milo, 2004)

Radikalizmus teda môžeme chápať ako súhrn politických názorov, ktoré nesmerujú priamo k likvidácii demokracie, ale aplikácia týchto názorov vedie k rozsiahlym zmenám v spoločnosti. Extrémizmus môžeme definovať ako „akúkoľvek aktivitu smerujúcu proti ústave a demokracii.“ (Charvát, 2007, s. 13)

V Slovenskej republike, ako sme už vyššie spomenuli, predstavujú etnické, národnostné a iné menšiny a strety ich identít hlavnú hrozbu v horizontálnom súperení sociálneho sektora bezpečnosti, pretože práve extrémistické prejavy sa na začiatku 21. storočia stali výrazne viditeľné nielen v slovenskej spoločnosti, ale v celom európskom priestore. (Mareš,

2007) Z dvoch najväčších menšín rómska menšina nie je priamo nositeľom extrémistického konania, ale práve stret medzi dvoma rôznymi kultúrnymi identitami, majoritnou a rómskou, a najmä neprispôsobivosť časti rómskej komunity, vyvoláva extrémne formy riešenia tejto neprispôsobivosti u určitej časti majoritného obyvateľstva. Extrémistické konanie občanov, ktoré je charakterizované najmä radikálnymi riešeniami, je deklarované ako náprava spoločenských problémov, pretože súčasnej politickej elite sa vyčíta, že tento problém nedokáže efektívne riešiť. Extrémistické skupiny tak poskytujú svoj vlastný pohľad na riešenie vzniknutej situácie. Druhá najväčšia menšina – maďarská, taktiež nie je zdrojom alebo priamo nositeľom extrémistického konania, ale jej problematika je prostredníctvom predstaviteľov politickej elity (domácej i zahraničnej) prezentovaná na najvyššej politickej úrovni – v parlamente a taktiež i na medzinárodných fórach – v Európskom parlamente, ktoré nepriamo poškodzujú i Slovenskú republiku a spôsobujú destabilizáciu spoločnosti.

Existenciu extrémistickej strany potom môžeme chápať podľa **G. Sartoriho** predovšetkým ako existenciu antisystémovej strany, ktorá poskytuje priestor tej časti obyvateľstva v štáte, ktorá sa cíti byť vylúčená z účasti na politike. V každom vnútroštátnom režime existuje antisystémová strana (nielen parlamentná, ale aj mimoparlamentná), ktorá poskytuje takýto priestor a v konečnom dôsledku môže napomáhať i stabilizácii daného systému, ale na druhej strane je tu len malý krôčik k destabilizácii celej spoločnosti. (Sartori, 2005) Existencia antisystémovej strany v straníckom politickom systéme Slovenskej republiky je otázná. V súčasnosti existujúca strana SMK (a najmä jej nároky na opätovné prehodnotenie **Benešových** dekrétov¹ a tiež súčasný program SMK², ktorý je nasmerovaný proti

¹ Benešove dekréty predstavovali súbor prezidentských dekrétov vydaných prezidentom **E. Benešom** pred koncom II. svetovej vojny a počas prvých mesiacov existovania samostatnej ČSR. Tieto dekréty obsahovali ustanovenia nových štátnych orgánov, znárodnenie, konfiškáciu majetku nepriateľov a i.. V súčasnosti tak sudetskí Nemci ako aj Maďari sa často dožadujú zrušenia týchto dekrétov, nielen prostredníctvom svojich politických vyhlásení, ale v prípade SMK, politickej strany na Slovensku, aj prostredníctvom vyjadrení poslancov NR SR. Výnimkou nie sú ani vyhlásenia predstaviteľov maďarskej politickej elity, napr. pred siedmimi rokmi v EP sa maďarský expremiér **V. Orbán** dožadoval zrušenia dekrétov. Takýto tlak je v konečnom dôsledku zasahovaním do vnútornej suverenity štátu, čiže v určitom kontexte ho môžeme považovať za prejav radikalizmu a dokonca, podľa vyššie uvedených definícií extrémizmu, až za extrémistické konanie zo strany maďarských politikov.

² V programe SMK sa uvádza, že „v záujme zvýšenia šancí menšinových spoločností na Slovensku je potrebné rozšírenie možností samosprávnosti v oblasti kultúry, školstva a

vnútroštátnemu politickému systému a zároveň proti suverenite štátu), Komunistická strana Slovenska a avizovaná politická strana Naše Slovensko, o ktorej založenie sa petíciou usiluje Slovenská pospolitosť, vykazujú prostredníctvom svojich cieľov určité znaky antisystémových strán. Ich zaradenie medzi ne, prinajmenšom pri prvej z uvádzaných strán, nie je jednoznačné, avšak minimálne práve spomínané prehodnotenie **Benešových** dekrétov je určite prejavom výrazne radikálneho počínania tejto strany. Takéto tendencie prichádzajú aj zo zahraničia, priamo zo strany Maďarska a jeho politickej elity. Takéto tendencie nie sú ojedinelé a ako vyplýva aj z vyjadrení **M. Lajčáka**: „*teraz je to jazykový zákon, predtým to bolo Rádio Patria, kde sme údajne obmedzili možnosť jeho počúvania, predtým to bol zákrok v Dunajskej Strede, predtým H. Malinová a takto by som mohol ísť dozadu až do roku 1993.*“ (TASR, 2009) V kontexte bezpečnosti štátu sa dajú tieto kroky charakterizovať ako narušenie stability spoločnosti a priamo aj vnútroštátnego politického systému. Podľa **M. Lajčáka** „*si časť maďarskej politickej reprezentácie vo vzťahu k maďarským menšinám v okolitých štátoch robí nárok na kompetencie, ktoré v skutočnosti majú len európske inštitúcie. Došli k zvrátenému záveru, že oni majú právo ich (maďarské menšiny, pozn. TASR) riadiť a posudzovať, čo robia vlády krajín, v ktorých žijú.*“ (TASR, 2009) A toto konanie už vykazuje znaky krajného radikalizmu, dokonca až extrémizmu. Tiež sa spomínané otázky dostali už niekoľkokrát na rokovanie v Európskom parlamente, pričom samotné riešenie týchto sporov je v rukách politickej elity. Jedine citlivé riešenie spomínaných otázok môže zamedziť eskalovaniu sporov do budúcnosti. U ďalšej z uvádzaných politických strán, avizovanej strany Naše Slovensko, je možnosť jej zaradenia medzi antisystémové strany viac ako pravdepodobná. Účasť bývalého vodcu Slovenskej pospolitosti na voľbách za predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja, a tiež potenciálny vznik politickej strany Naše Slovensko poukazuje už na tretie štádium vývoja extrémizmu na Slovensku. Tieto skutočnosti, a najmä ich potenciálne dôsledky v budúcnosti, sú momentálne výrazne nedocenené. Aj podľa Správy o stave extrémizmu v Slovenskej republike za rok 2008 sa predpokladá, „*že sa na Slovensku bude aj naďalej výrazne prehľbovať*

regionálnej samosprávy.“ Otázne zostáva, v akom kontexte si predstavitelia SMK predstavujú kultúrnu a školskú samosprávu a čo by malo byť na konci tohto snaženia – autonómia, alebo iný druh samosprávnosti? Tieto tendencie by sme mohli špecifikovať ako zásadné autonomistické požiadavky, ktoré zvyčajne štandardné politické strany nepredkladajú.

(hlavne u pravicových radikálov) stratégia „leaderless resistance“ (slobodného odporu, odporu bez vodcu). V súvislosti s rozhodnutím Najvyššieho súdu SR vo veci konania o rozpustení občianskeho združenia Slovenská pospolitosť sa očakáva intenzívnejšia radikalizácia skupín s možným prechodom do ilegality a vznik militantných zoskupení tak, ako je to v Českej republike a v Maďarsku.“ (Správa o stave extrémizmu ..., 2008, s. 5)

Legislatívna úprava problémov a hrozieb vyplývajúcich z extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky

Hrozba extrémizmu na Slovensku je veľmi aktuálna, prejavy nenávisti medzi príslušníkmi rôznych rás, národností alebo náboženských vyznaní predstavujú latentnú hrozbu, ktorá môže prerásť do obrovských rozmerov. Znamenajú riziko pre každú demokratickú spoločnosť a môžu výrazným spôsobom narušiť stabilitu spoločnosti a vnútroštátny politický systém. Problematika extrémizmu je rôznorodá a nespája sa len s prejavmi xenofóbie a rasizmu, ale preberá na seba i rôzne iné druhy a podoby.

Slovensko nemá historickú tradíciu alebo precedensy v jestvovaní extrémizmu, preto je zaujímavé sledovať, aké skupiny a z akých dôvodov sa sformovali na našom území. Medzi extrémistické skupiny v Slovenskej republike môžeme zaradiť aktívne pravicovo-extrémistické skupiny, ktoré sa vyznačujú vysoko organizovanou činnosťou, premyslenou aktivitou, hierarchiou a propagáciou rasizmu a xenofóbnych myšlienok aj prostredníctvom internetových stránok, napr. Slovakia Hammer Skins, Blood and Honour Slovakia, Blood and Honour Cassovia, Slovakia - Engerau Crew a skupiny všeobecne sa označujúce za „Skinheads“. Medzi aktívne ľavicovo-extrémistické skupiny, ktoré pôsobia na území Slovenska, môžeme zaradiť napr. hnutie Antifašistická akcia – AFA, ANTIFA, anarchistov, antiglobalistov, radikálne ekologické hnutia a tiež príslušníkov hnutia PUNK. Ich konanie je ťažšie identifikovateľné, pretože vo svojej podstate je nasmerované proti určitým vrstvám v spoločnosti, hlásajú neobmedzenú slobodu jednotlivcov a odmietajú akúkoľvek autoritu. V tejto súvislosti môžeme identifikovať aj viaceré náboženské skupiny a neregistrované náboženské spoločnosti, ktoré vyvíjajú na území Slovenska svoju činnosť, napr. rôzne sekty a okultistické skupiny. Samostatnou skupinou sú tzv. Hooligans, ktorých aktivity v stredoeurópskom priestore narastajú. Sú to

fanúšikovia športových klubov, ktorí cielene vyhľadávajú fyzické konfrontácie s fanúšikmi súperiacich klubov. (Návrh koncepcie boja proti ..., 2006)

Extrémizmus a jeho prejavy v Slovenskej republike poukazujú na nutnosť riešenia problémov sociálneho a politického sektora bezpečnosti. Ukazuje sa, že riešenie tohto spektra bezpečnosti musí na svoje plecia prebrať najmä štát, i keď aj v tomto prípade zohrávajú dôležitú úlohu medzinárodné organizácie, ktoré dokážu prostredníctvom svojich dokumentov prevziať určité záväzky v záujme riešenia takýchto problémov a garantovať určité práva a slobody.

Tým, že Slovenská republika je členom Európskej únie, OSN, Rady Európy a i., prevzala na seba záväzky, ktoré podporujú ochranu ľudských práv a slobôd a snažia sa o odstránenie diskriminácie. Na medzinárodnej úrovni je Slovenská republika signatárom nasledovných dohovorov:

- Všeobecná deklarácia ľudských práv z roku 1948 pojednáva o základných ľudských právach a slobodách vrátane rovnosti ľudí, rás a národov, vymedzuje tri generácie ľudských práv, ktoré platia pre všetkých;
- Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie z roku 1965, ktorý bol nasledovaný ďalším dokumentom a to Medzinárodným dohovorom o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie žien z roku 1979, oba dokumenty presadzovali odstránenie rasovej diskriminácie;
- Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966, ktorý pojednáva o kultúrnych, sociálnych a hospodárskych právach jednotlivcov;
- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach z roku 1966 a naňho nadväzujúci Opčný protokol garantujú občanom občianske a politické práva, ktoré sú nescudziteľné a štát, ktorý je signatárom dohovoru, svojim občanom garantuje tieto práva, uznávajú tiež právo národov na sebaurčenie;
- Deklarácia o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským, jazykovým menšinám z roku 1992 priznáva všetkým menšinám právo v rámci štátu na rešpektovanie a ochranu menšinových práv;
- Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o zákaze diskriminácie v zamestnaní a povolani z roku 1958 predkladá súbor štandardov a práv z hľadiska zamedzenia diskriminácie jednotlivcov v zamestnaní;

- Záverečné deklarácie zo stretnutí Svetovej konferencie proti rasizmu a xenofóbii v roku 2001 v Durbane a 2003 vo Viedni sa zaoberajú bojom proti rasizmu a xenofóbii, pričom predkladajú súbor odporúčaní ako zamedziť týmto javom. (Medzinárodné dohovory, 2009; Návrh koncepcie boja proti extrémizmu, 2006)

Uvedené dokumenty poskytli priestor na sformovanie medzinárodného, regionálneho a národného katalógu a štandardov práv príslušníkov národnostných, etnických, náboženských a jazykových menšín. Na regionálnej úrovni, predovšetkým v rámci Európskej únie, OBSE, Rady Európy a i., môžeme poukázať na nasledujúce dokumenty, ktoré sa zaoberajú ochranou práv národnostných menšín, etnických skupín, ako aj ľudských práv a slobôd:

- Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd je jedným z najdôležitejších dohovorov na ochranu práv človeka na európskom kontinente, poskytuje občanom, ktorým sa tieto práva upierajú, priestor na obranu, bol prijatý na pôde Rady Európy v roku 1950;
- Európsky dohovor o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí, najmä na futbalových zápasoch z roku 1985, ktorého cieľom je zamedziť a zvládnuť násilie na štadiónoch počas futbalových zápasov a zamedziť tým prejavom extrémizmu, v ktorom sa členské štáty zaviazali spoločne postupovať a v čo najväčšej miere zamedzovať prejavom násilia na športových podujatiach prostredníctvom opatrení definovaných v dohovore;
- Európska charta regionálnych jazykov a jazykov menšín z roku 1992 si kladie za cieľ uskutočniť, uznať a rešpektovať práva regionálnych a jazykových menšín na území štátu;
- Rámcový dohovor Rady Európy o ochrane národnostných menšín z roku 1995 garantuje právo na ochranu národnostných menšín a ich práv, pričom príslušník niektorej z národnostných menšín nesmie byť žiadnym spôsobom znevýhodňovaný;
- Rezolúcia o sektách v Európe z roku 1996 priznáva jednotlivcom právo na slobodu názoru, svedomia, náboženského presvedčenia a spoločovania;
- Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č. 1412 o ilegálnych aktivitách siekt z roku 1999 podporuje činnosť štátu a prijatie

- takých legislatívnych opatrení, ktoré zamedzia vzniku a existencii určitých siekt, ktoré vyvíjajú činnosť porušujúcu a obmedzujúcu základné práva a slobody človeka a občana;
- Smernica Rady EÚ 2000/43 ES ustanovujúca zásadu rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod zabezpečuje právo na ochranu všetkých ľudí pred rasovou, etnickou diskrimináciou a zaväzuje štáty prijať opatrenia umožňujúce zamedzovať a predchádzať takejto diskriminácii;
 - Smernica Rady EÚ 2000/78 ES ustanovujúca všeobecný rámec rovnakého zaobchádzania v zamestnaní a zárobkovej činnosti zabezpečuje okrem iného aj ochranu pred diskrimináciou a rovnosť pred zákonom. (Medzinárodné dohovory, 2009; Návrh koncepcie boja proti extrémizmu, 2006)

Slovenská republika v mnohých legislatívnych dokumentoch pojednáva o právach národnostných menšín a etnických skupín. Zakladajú sa predovšetkým na princípoch individualizmu a nediskriminácie podľa rasy, vyznania, pohlavia, farby pleti, jazyka, náboženstva, národnostnej príslušnosti, príslušnosti k etnickej skupine a i. S tým sú spojené práva príslušníkov menšín na rozvoj jazyka a kultúry, právo na slobodu združovania sa a tiež právo participácie na veciach verejných a na samospráve. Na národnej úrovni, v priestore Slovenskej republiky, by sme mohli vymedziť nasledovné primárne súvisiace zákonné normy a dokumenty³:

³ Všetky zákony Slovenskej republiky sú uvádzané v znení neskorších predpisov a úprav. Zákon č.300/2005 Z. z. Trestný zákon; zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok; zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon); Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 – 2014 (vypracovaný podľa uznesenia vlády č. 446/2004); Návrh koncepcie boja proti extrémizmu z roku 2005 s plánom na roky 2005-2010; Národný akčný plán Slovenskej republiky k Dekáde začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 (schválený uznesením vlády č. 28/2005); Národný akčný plán SR k Dekáde začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015; Strednodobá koncepcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike; Solidarita – integrita – inklúzia 2008 – 2013; Koncepcia výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania; Koncepcia výchovy a vzdelávania národnostných menšín; Koncepcia riešenia marginalizovaných rómskych komunít na Slovensku prostredníctvom štrukturálnych fondov a kohézneho fondu v rokoch 2007 – 2013; Program podpory zdravia znevýhodnených komunít na Slovensku 2006 – 2013; Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 – 2014;

- Ústava SR č. 460/1992 Zb. – je základným zákonom štátu upravujúcim v štvrtom oddiele, v článkoch 33 a 34 práva národnostných menšín a etnických skupín, ktoré národnostným menšinám a etnickým skupinám zaručujú všestranný rozvoj, najmä právo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v materinskom jazyku, združovať sa a zakladať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie. Príslušnosť k národnostnej menšine a etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu. Výkon práv príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín však nesmie viesť k ohrozeniu zvrchovanosti a územnej celistvosti SR a k diskriminácii jej ostatného obyvateľstva, v článku 12 prvého a druhého oddielu je tiež zakotvená rovnosť všetkých ľudí v dôstojnosti a v právach;
- *Zákon č. 357/2009 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky, ktorý pojednáva o používaní slovenského jazyka na území Slovenskej republiky, národnostným menšinám ponecháva právo používať ich jazyk v rámci zákonom stanovených pravidiel;*
- Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na roky 2009 – 2011 nadväzujúci na Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na roky 2004 – 2005 a všetky jeho dodatky sa sústreďuje na oblasť prevencie a redukcie týchto negatívnych javov v spoločnosti, pričom je už piatym akčným plánom SR. *„Dlhodobým zámerom akčného plánu je aj napĺňanie medzinárodných požiadaviek na vytváranie tolerantného a demokratického štátu a rozvoja jeho multikultúrneho charakteru“* (Akčný plán predchádzania, 2009, s. 6);

Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2006 – 2010; Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách 2009 – 2012; Národná stratégia rodovej rovnosti na roky 2009 – 2013; Program boja so zločinnosťou na roky 2008 – 2010; Stratégia prevencie kriminality na roky 2007 – 2010; Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2008 – 2010; Koncepcia rozvoja miestnej a regionálnej kultúry; Koncepcia migračnej politiky; Koncepcia integrácie cudzincov v Slovenskej republike; 357/2009 Z. z. Zákon NR SR o štátnom jazyku Slovenskej republiky; Ústava SR č. 460/1992 Z. z.; Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na roky 2009 – 2011; Zmluva 35/2005 Z. z. medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o spolupráci v boji proti trestnej činnosti, pri ochrane verejného poriadku a pri ochrane štátnej hranice; zákon č. 308/1991 Z. z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností; zákon č. 295/1993 Z. z. o Európskom dohovore o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí a najmä na futbalových zápasoch a i.

- Zmluva č. 35/2005 Z. z. medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o spolupráci v boji proti trestnej činnosti, pri ochrane verejného poriadku a pri ochrane štátnej hranice, ktorou sa zmluvné strany zavazujú spolupracovať v mnohých oblastiach, okrem iného aj v boji proti extrémizmu, rasovej neznášanlivosti, xenofóbii a tiež diváckemu násiliu;
- Zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkvi a náboženských spoločností, ktorý zakotvuje právo každého človeka slobodne prejavovať svoje náboženstvo a vieru bez nátlaku, pričom vyznanie nemôže byť dôvodom pre diskrimináciu. (Medzinárodné dohovory, 2009; Návrh koncepcie boja proti extrémizmu, 2006)

Za najdôležitejšie dokumenty týkajúce sa boja proti extrémizmu považujeme Koncepciu boja proti extrémizmu na roky 2006-2010 a Trestný zákon č. 300/2005 Z. z., ktoré rozoberieme bližšie v nasledujúcom texte. Zásadný prínos v boji proti extrémizmu predstavuje novela Trestného zákona č. 257/2009 Z. z. s účinnosťou od 1. 9. 2009, ktorou bola do právneho poriadku Slovenskej republiky začlenená definícia trestných činov extrémizmu v § 140a, podľa ktorého sa pod trestným činom extrémizmu rozumie: „*trestný čin podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 a 422, výroby extrémistických materiálov podľa § 422a, rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b, prechovávaní extrémistických materiálov podľa § 422c, hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423, podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424, podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a a trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. d) a f).*“ (Trestný zákon, 2009, § 140a) Namiesto rozsiahlej definície extrémizmu sa nový Trestný zákon vysporiadal s touto otázkou len prostredníctvom výpočtu jednotlivých trestných činov, ktoré sa považujú za extrémistické. Ďalej sa v Trestnom zákone uvádza aj osobitný motív spáchania trestného činu, kde extrémistický trestný čin má v úmysle podnecovať k násiliu a nenávisti proti jednotlivcom alebo skupine osôb z dôvodu príslušnosti k niektorej z menšín, rás, farbe pleti, národu a i. (Trestný zákon, 2009, § 140)

Môžeme konštatovať, že v Trestnom zákone nie je explicitne obsiahnutá definícia extrémizmu, tiež neexistuje žiadny právny predpis alebo

norma, ktorá by tento pojem jasne definovala, čo by malo byť prvoradou úlohou štátu a jeho právneho poriadku, ak chce byť štát efektívny v boji proti extrémizmu. Ak zoberieme do úvahy komplexnosť problému a jeho špecifický charakter, je viac ako zrejmé, že súčasná právna úprava neobsahuje a nezachytáva komplexne všetky prejavy extrémizmu. Nepresné a nejasné definovanie extrémizmu je veľmi nevhodné, pretože v konečnom dôsledku nedokáže zachytiť všetky druhy extrémizmu a hrozby z neho vyplývajúce, predovšetkým zachytáva len tie, ktoré plynú z národnostne a rasovo motivovanej trestnej činnosti.

Napriek tomu však existujú prvé kroky, ktoré Slovenská republika podnikla v boji proti extrémizmu a to prostredníctvom prvého koncepčného materiálu s názvom Návrh koncepcie boja proti extrémizmu schváleného vládou SR v roku 2006. Tento dokument vôbec po prvýkrát obsahuje všeobecnú definíciu pojmu extrémizmus. Hlavným cieľom tejto koncepcie bolo vypracovanie a schválenie zákona na boj proti extrémizmu do konca roku 2006, čo sa však nestalo. V Návrhu koncepcie boja proti extrémizmu je extrémizmus definovaný ako *„záľuba v extrémoch, prepriato radikálne konanie, počínanie, názory a pod., výstrednosť, krajnosť, výnimočnosť.“* (Šaling, Ivanová-Šalingová, Maniková, 1977) *„Rozumieme ním verbálne, grafické, fyzické alebo iné aktivity spojené spravidla s vyhraneným ideologickým alebo iným kontextom, zväčša s absenciou hmotnej pohnútky, ktoré vyvíjajú jednotlivci alebo skupiny osôb s názormi výrazne vybočujúcimi zo všeobecne uznávaných spoločenských noriem, so zreteľnými prvkami intolerancie, najmä rasovej, národnostnej, náboženskej, alebo inej obdobnej neznášanlivosti, ktoré útočia proti demokratickým princípom, spoločenskému usporiadaniu, životu, zdraviu, majetku alebo verejnému poriadku.“* (Návrh koncepcie boja ..., 2006, s. 4) V súčasných podmienkach je táto definícia stále platná a vzhľadom na teoretický rámec analyzovaný v predchádzajúcich kapitolách aj dostatočná, jedinou nevýhodou je, že sa definícia nestala súčasťou legislatívne platných noriem. Koncepcia tiež obsahuje vymedzenie extrémistu, čo je v konečnej podobe určujúce.

Koncepcia zapája do boja proti extrémizmu v Slovenskej republike nasledovné orgány, organizácie a inštitúcie: Ministerstvo vnútra SR (Skupina pre elimináciu rasovo motivovanej trestnej činnosti a extrémizmu), Ministerstvo školstva SR, Ministerstvo spravodlivosti SR, Ministerstvo kultúry SR, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstvo

zdravotníctva SR, Ministerstvo obrany SR, Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií SR, Generálna prokuratúra SR, Slovenská informačná služba, Rada vlády SR pre prevenciu kriminality, Sekcia ľudských práv a menšín Úradu vlády SR, mimovládne organizácie (Občan a demokracia, Ľudia proti rasizmu, Liga aktivistov pre ľudské práva a i.); verejnoprávne inštitúcie (Slovenská televízia, Slovenský rozhlas a i.). (Návrh koncepcie boja..., 2006) Z uvedeného výpočtu vyplýva, že väčšina orgánov, ministerstiev a inštitúcií v Slovenskej republike je zapojená do tohto boja, pretože komplexný jav ako je extrémizmus nemôže zostať na pleciach len jedného subjektu, ale do jeho riešenia sa musí zapojiť celá spoločnosť. Do komplexu jednotlivých krokov zapájania celej spoločnosti do boja proti extrémizmu potom môžeme zahrnúť najmä vypracovanie zákona o boji proti extrémizmu, zdokonaľovanie legislatívy s cieľom komplexného riešenia problematiky extrémizmu, monitorovanie vnútorného bezpečnostného prostredia z hľadiska tejto problematiky, ráznejší trestnoprávny postih a samozrejme oboznamovanie policajných zložiek a obyvateľstva s touto problematikou, spolupráca s tretím sektorom a mimovládnymi organizáciami a i.

Ako sme už uviedli, existuje veľké množstvo zákonov, dokumentov a legislatívnych noriem, ktoré sa zaoberajú problematikou extrémizmu. Existencia týchto dokumentov ukazuje, že problematika extrémizmu nie je len okrajovou záležitosťou, ale náležite sa jej venuje pozornosť na všetkých úrovniach medzinárodného a európskeho spoločenstva. Slovenská republika v roku 2006 vyššie popísanou Koncepciou nastavila trend boja proti tomuto negatívnemu javu, a to stanovením postupnosti krokov, ktoré sa majú naplňať až do roku 2010. Koncepcia si kládla za cieľ aj vytvorenie koordinačného orgánu, ktorý na Ministerstve vnútra SR tak, ako sme už vyššie uvideli, vznikol. Je ním *Skupina pre elimináciu rasovo motivovanej trestnej činnosti a extrémizmu* tvorená odborníkmi, štátnymi orgánmi a mimovládnymi organizáciami. Jej činnosť je však výrazne nekoordinovaná a neefektívna a už sa uvažovalo aj o jej zrušení. (Filo, 2009) Činnosť Skupiny mala spočívať aj v dôslednom monitoringu prostredia, ktorý ale v konečnom dôsledku a podľa použitých nástrojov na monitorovanie (predovšetkým monitoring trestných činov s rasovým podtextom) nie je dostatočný a aj podľa vyjadrení kompetentných na ministerstve vnútra nedokáže *pokryť ďalšiu kriminalitu s extrémistickým podtextom*. (Milo, 2009)

Literatúra:

- Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na roky 2009 – 2011.* 2004. [cit. 2009-10-12]. Dostupné na internete: [https://lt.justice.gov.sk/\(S\(cti33545ualy0m55be2flsnb\)\)/Document/AttachmentProvider.aspx?&instEID=56&attEID=8539&docEID=50704&matEID=1285&langEID=1&tStamp=2009042111137983&AspxAutoDetectCookieSupport=1](https://lt.justice.gov.sk/(S(cti33545ualy0m55be2flsnb))/Document/AttachmentProvider.aspx?&instEID=56&attEID=8539&docEID=50704&matEID=1285&langEID=1&tStamp=2009042111137983&AspxAutoDetectCookieSupport=1)
- DANICS, Š. 2007. Radikalizmus – extrémizmus – antisystémovosť. In *Radikalizmus a jeho projevy v súčasnom svete*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium – Vysoká škola politických a spoločenských vied, 2007. ISBN 80-86879-08-9, s. 54-63
- FILO, J. 2009. Aktivisti: Koncepcia boja proti extrémizmu sa nenapĺňa. In *Rómsky nový list*, 2009 [online]. [cit. 2009-10-14]. Dostupné na: internete: <http://www.rnl.sk/modules.php?name=News&file=print&sid=16126>
- CHARVÁT, J. 2007. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-098-6
- LASICOVÁ, J., UŠIAK, J., DOBRÍK, M. 2008. Premeny a potenciál bezpečnosti v globálnom a regionálnom kontexte. In Kolektív autorov: *Formovanie nového strategického postavenia SR*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2008. 308 s. ISBN 978-80-8083-697-9, s. 89-153
- LIDÁK, J. 2007. Radikalizmus a problémy prisťahovalectva v Európe. In *Radikalizmus a jeho projevy v súčasnom svete*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium – Vysoká škola politických a spoločenských vied, 2007. ISBN 80-86879-08-9, s. 153-163
- MAREŠ, M. 2007. Radikalizace politiky v Evropském prostoru. In *Radikalizmus a jeho projevy v súčasnom svete*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium – Vysoká škola politických a spoločenských vied, 2007. ISBN 80-86879-08-9, s. 201-206
- Medzinárodné dohovory*, 2009. [cit. 2009-17-11]. Dostupné na internete: <http://www.government.gov.sk/index.php?ID=467>
- MILO, D. 2004. *Rasistický extrémizmus v Slovenskej republike. Neonacisti, ich hnutia a ciele*. Bratislava: Ľudia proti rasizmu, 2004. 120 s. ISBN 80-89149-03-0
- Návrh koncepcie boja proti extrémizmu*. 2006. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, 2006. 24 s.

- NEČAS, P., OLEJNÍK, F. 2007. *Wanted more security: Towards a better world*. Košice: Faculty of Aeronautics of the Technical University of Košice, 2007. 137 s. ISBN 978-80-8073-762-7.
- SARTORI, G. 2005. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 466 s. ISBN 80-7325-062-4
- Správa o stave extrémizmu v Slovenskej republike za rok 2008*. 2008. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, 2008. 5 s.
- ŠALING, S., IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, Z. 2008. *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava: SAMO – AAMM, Prešov, 2008. 1184 s. ISBN 978-80-89123-07-0
- TASR. 2009. *Lajčák: Isté kruhy nás chceli dostať do klietky hanby*. In Denník SME. [cit. 2009-10-12]. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/5058034/lajcak-iste-kruhy-nas-chceli-dostat-do-klietky-hanby.html>
- zákon č.300/2005 Z. z. Trestný zákon*. 2009. [cit. 2009-10-12]. Dostupné na internete: http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/jaspiw_maxi_fr0.htm